

CONCEPTE D' "EQUIVALÈNCIA": GÈNERE I TRADUCCIÓ. JOC DE PERSPECTIVES NO EQUIVALENTS ENTRE LA TEORIA FEMINISTA I LES ESCOLES LINGÜÍSTIQUES¹

Maria Àngels Fuster Ortuño

Projecte Institucional de Recerca "IVITRA"
Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana
Universitat d'Alacant

I. Introducció

Els estudis de traducció van experimentar a la fi del segle xx un important canvi pel que fa a la forma d'analitzar les relacions entre subjecte i objecte, entre autor i traductor, canvi que està condicionat pel context sociocultural que s'estava vivint.

En la història de la teoria de la traducció podem trobar dos formes d'analitzar aquestes relacions, des del prescriptivisme i des del descriptivisme. El model prescriptivista i normatiu implica una relació de poder entre subjecte i objecte; el traductor, com a subjecte, decideix com ha de tractar el text en una situació determinada i trenca qualsevol possible relació entre els dos. Pel contrari, el model descriptivista estableix una relació d'intercanvi entre subjecte i objecte. El traductor negocia amb el text, el llegeix tenint en compte que els dos estan influïts pels discursos ideològics, socials, econòmics i culturals del moment; es limita a descriure el per què d'una selecció concreta en una traducció, les causes i els efectes sense jutjar-los i sense definir els models que s'han de seguir (Godayol 2000: 25-26).

¹Aquesta investigació s'emmarca en el context del projecte de recerca per a la "Promoció exterior de la llengua, la literatura i la cultura valenciana a través de diferents programes d'actuacions" [IVITRA-UA/Acadèmia Valenciana de la Llengua (ACADEMIAVALENCIANA2-05N)]. A més, també se situa quant a la metodologia a l'empareda de la "Xarxa de Excel·lència Europea "Translation, Multilingualism, Information and Communication Technologies, and Transference of Knowledge" (TRAMICTEK)" [UE-6FP-IST/NG-NoE/STREP-2004-64988, UE- 6FP-IST/NG-NoE-STREP-2002-UE, MEC- HUM2004-22980-E, GV- IIACDI/2004/8, UA- ACPE2-01, UA- ACPE4-01.

Li agraisc al prof. Dr. Javier Franco Aixelà (Universitat d'Alacant) les seues orientacions i ajut en el desenvolupament d'aquesta investigació.

Els estudis culturals comencen a gaudir d'una major importància i consideren la cultura com un fenomen mòbil, un sistema obert en el qual qualsevol aspecte de la vida pot ser un objecte d'estudi. Afirment que tot és ideologia i que, per tant, les traduccions són portadores "d'actituds i pressupostos ideològics" (Godayol 2000: 30). El traductor no fa una interpretació unívoca del text, sinó que tria què vol mostrar en nom d'una ideologia. Aquest enfocament culturalista és considerat una important contribució per als estudis de traducció, ja que emfatitza el mètode descriptiu i aquest permet comprendre la traducció com un procés de mediació que no ignora les ideologies. Aquest canvi prepara el terreny per a l'encontre entre les escoles feministes i la traducció. Com diu Sherry Simon (1996: 8) "feminism has been one of the most potent forms of cultural identity to take on linguist and social expression over the last decades" [el feminisme ha estat una de les formes d'identitat cultural més potents per a abordar l'expressió lingüística i social durant les últimes dècades].

II. Orígens de la teoria feminista

Les escoles feministes sorgeixen en la dècada dels anys seixanta en un context de reivindicació i protesta, quan tota una generació d'hòmens i dones reivindicava amb energia i entusiasme, determinats valors de la Il·lustració que no s'havien pogut dur a terme fins el moment. La distància entre els valors que es reclamaven, presumptament "universals", i la situació de les dones en la societat va conduir a la denuncia d'una societat eminentment androcèntrica, en la qual tot, inclòs el llenguatge, dóna prioritat a l'experiència dels hòmens mentre que margina o exclou les experiències de les dones.

El moviment feminista intentava demostrar, en els seus inicis, que les diferències entre hòmens i dones es devien a estereotips artificials de comportament basats en la pertinença a un o altre sexe. Així mateix, destacaven de manera especial les experiències comunes de les dones, experiències que havien de ser la base per a la solidaritat entre elles. Les seues seguidores se centren, com hem dit, en demostrar que les diferències entre hòmens i dones es devien a estereotips artificials fixats per la societat patriarcal i que fins aquest moment les dones havien estat apartades de la vida pública i acadèmica. En l'àmbit literari, les escriptores i traductores feministes s'encarreguen de "fer eixir a la llum" a moltes dones escriptores que fins el moment havien estat oblidades.

Les qüestions de gènere comencen a relacionar-se amb les del llenguatge, ja que es comença a considerar el llenguatge no sols un instrument de comunicació, sinó també de manipulació (Von Flotow 1997a: 8). Com es deia als anys setanta, "la libération des femmes passe par le langage" (Simon 1996: 8) [el alliberament de les dones passa per la llengua].

Amb l'apogeu del feminisme, dones com Hélène Cixous, Marina Yaguello, Annie Leclerc, Luce Irigaray, Julia Kristeva, Claudine Herrman, Mary Daly o Kate

Millet comencen a analitzar el llenguatge patriarcal, el llenguatge utilitzat en la gran majoria d'àmbits en una societat dirigida majoritàriament per hòmens. El tema central de moltes de les seues obres és la idea que aquest ús patriarcal del llenguatge ha tingut importants conseqüències pel que fa a la situació passada i actual de les dones (Fuster, 2006).

III. Les teories feministes de la traducció

Les teories feministes de la traducció prenen forma cap als anys vuitanta a Canadà, especialment a Quebec, en un context en què la traducció s'allunya de la noció tradicional d'equivalència absoluta i en què es comença a considerar la cultura, la política i la ideologia com elements claus. Hi ha un interès creixent per les diferències culturals, per la igualtat i per la solidaritat entre éssers humans. Ja no es considera la traducció com un acte d'equivalència absoluta. Fins a aquest moment, tant la traducció com les dones havien estat tradicionalment considerades figures secundàries, marginals i invisibles, però ara comencen a "rebel·lar-se contra el discurs hegemònic per tal de reclamar una presència en l'espai públic" (Vidal Claramonte 1998: 103-105). Per aquest motiu, un dels objectius de la teoria feminista de la traducció és acabar amb el llenguatge sexista i amb els nombrosos conceptes que fins aquest moment havien relegat la dona i la traducció a un lloc secundari tant en l'àmbit social com literari.

Segons Pilar Godayol (2000: 17), aquesta nova forma de veure les coses sorgeix gràcies al marc teòric postestructuralista, segons el qual no hi ha una significació única inherent al subjecte o al text. Igualment, Vidal Claramonte (1998: 105) manifesta que les teories postmodernes i postestructuralistes són les que afavoreixen l'aparició d'aquesta nova concepció de les coses. Es rebutja la noció d'un subjecte fort, autoritari, universal i hegemònic; s'acaben les jerarquies i les oposicions binàries, sorgeix una nova concepció del cànion i es recupera el marginal. Hi ha un interès creixent per les diferències culturals, per la igualtat i per la solidaritat entre éssers humans. Seguint les idees de Roland Barthes (1987: 65-66), "quan un fet passa a ser contat [...] sense més finalitat que el propi exercici del símbol, es produeix aqueixa ruptura, la veu perd el seu origen, l'autor entra en la seua pròpia mort, comença l'escriptura". Per a ell, "és el llenguatge, i no l'autor, el que parla". Mort l'autor, el traductor ja no és invisible, ni tampoc ho és la seua ideologia.

Des de la mort de l'autor, la traductora ha reclamat una nova identitat per a ella mateixa com a productora i no reproductora d'un text, perquè ja no es resigna a ocupar un lloc secundari en la societat. La idea d'un traductor invisible que no influeix de cap manera en la interpretació del text original i en el text traduït és rebutjada totalment per les feministes, perquè el gènere és per a elles un factor molt important en la producció textual. Com diu Ioanna Nikolaidou (1997: 94), la traductora feminista creu fermament que la traducció suposa creació de significat, no "un simple transvasament d'un contingut original".

Les traductores feministes, com per exemple Lotbinière-Harwood (1988: 44-45), fan visible la traductora, consideren que no és neutral; el traductor és un lector-intèrpret les eleccions del qual estan influïdes per la ideologia imperant, en aquest cas l'emergent cultura feminista. Per a elles la traducció és una activitat política i per tant pretenen reflectir la seua ideologia a través d'ella. El seu interès se centra en denunciar la "perspectiva androcèntrica" dominant fins el moment, destacar positivament el que és propi i específic de les dones, traure de l'anonimat a escriptores i traductores, així com possibilitar la creació d'una literatura femenina, fidel a l'experiència i realitat de les dones (Nikolaidou 1997: 80).

Respecte a la relació entre original i traducció, Jacques Derrida (1985) considera el text original i la traducció com derivacions, ja que els dos estan compostos de materials lingüístics i culturals que ni l'autor ni el traductor origina. El text original no té un únic significat, sinó que conté diverses interpretacions semàntiques una de les quals es fixa provisionalment en la traducció segons el context cultural, històric o la situació social del moment. El significat no és únic, sinó plural, per la qual cosa la traducció no pot ser jutjada per mitjà dels conceptes d'equivalència o fidelitat. Així, Derrida s'enfronta als cànons tradicionals de la història de la traducció. Aquestes idees son acceptades i assimilades per les teòriques feministes, ja que el fet que no hi haja mai una traducció definitiva està d'acord amb la seua visió de la traducció com a mitjà d'expressar una ideologia (Vidal Claramonte 1998: 117).

Totes aquestes idees obliguen els estudis de traducció a revisar alguns dels seus conceptes bàsics com són el text origen, les relacions entre autor/traductor/lector, la idea del traductor com a una persona invisible i secundària, etc. Aquest ambient de canvi ocasiona l'alteració de sentit d'una de les nocions més important de la traducció fins aquell moment, la noció d'equivalència.

IV. Traductores tretes de l'oblit

Tradicionalment, la paternitat era considerada una condició digna sols d'hòmens, ja que les dones estaven apartades de la vida social i pública. Igualment, la traducció es considerava una versió degradada de la paternitat i ocupava un lloc marginal en el món de la literatura. El caràcter secundari de la traducció i de les dones va permetre que ambdues establiren un nexe d'unió i, així, la traducció va passar a ser un instrument d'expressió per a les dones i un mitjà per a entrar en el món literari. Un dels objectius de les feministes és demostrar que les dones van ocupar un lloc important en la història i en la literatura, i traure-les de la foscor en què fins ara han estat ocultes, perquè es reconega la seua labor.

Encara que s'ha investigat molt per a recuperar les figures de dones escriptores al llarg de la història, molt poques vegades s'ha investigat i reconegut el paper de les dones traductores (Simon 1996: 40). Una excepció a aquesta situació és la històrica figura de la Malinche, dona d'origen asteca venuda com a esclava de menuda i que es va convertir més tard en la intèrpret i amant de Cortés a Mèxic en el

segle XVI. Les seues traduccions no han romàs en paper, però hi ha manifestacions de testimonis que es meravellaven pel seu innat talent lingüístic. Se la considerava una prostituta, mare d'una raça de mestissos i culpable de la caiguda de Mèxic pels seus serveis com a intèrpret. Simbolitza la humiliació de la conquesta, especialment de la sexual (Von Flotow 1997a: 74). Les feministes han rescrit la història de la Malinche, rebutjant el paral·lelisme entre la dona sexualment traïdora per haver mantingut relacions amb els enemics i el seu paper com a traductora també traïdora per ajudar Cortés. Al contrari, se centren en el seu paper com a mediadora entre cultures que va ajudar a evitar vessaments de sang i destaquen la seua habilitat com a traductora.

Sherry Simon (1996: 45) explica que durant l'Edat Mitjana i el Renaixement, la traducció va començar a ser l'única tasca literària apta per a dones, ja que qualsevol intenció d'escriure o publicar alguna obra era considerada com una provocació. La religió es va convertir en el refugi de les dones, ja que els permetia participar en activitats culturals i en el món literari per mitjà de la traducció de textos religiosos. De les cinc dones de les quals es coneix que escrivien en aquella època, Juliana de Norwich, Margery Kempe, Juliana Berners, Eleanor Hull i Margaret Beaufort, tres d'elles eren principalment conegudes com a traductores. Fins i tot dones cultes de l'època, com podia ser el cas de Mary Sidney, comtessa de Pembroke (1555-1621), es limitaven a traduir obres religioses de l'època, la qual cosa es considerava una mostra de la seua virtut. Les traduccions de Mary Sidney, com per exemple la versificació dels Psalms i *El triomf de la Mort* de Petrarca, van tenir importants repercussions polítiques en els conflictes religiosos de l'època. La seua traducció de l'obra de Garnier, *Antoine*, editada en 1592, és també la primera obra secular publicada per una dona en anglés. Aquesta obra qüestiona les definicions convencionals de la virtut masculina i femenina.

Una altra figura important del segle XVI és la de Margaret Tyler, coneguda per la seua traducció del romanç espanyol *Espill de prínceps i Cavallers* de Diego Ortúñez de Calahorra. En gran manera se la coneix pel fet que l'original de la seua traducció no és una obra religiosa i perquè a aquesta traducció l'acompanya un pròleg considerat un "feminist manifest [...] landmark in feminist literary history" [punt de referència en la història feminista] (Simon 1996: 48). Aquest pròleg constitueix un dels escassos documents escrits per dones abans del segle XVII a Anglaterra que tracta dels problemes de les dones que es dediquen a la literatura.

Aphra Behn (1640-1689) va ser la primera dona escriptora professional i també una prolífica traductora d'obres llatines i franceses. Açò era molt inusual, perquè en el segle XVII no era comú que les dones aprengueren llengües clàssiques, patrimoni generalment dels hòmens. En el pròleg a la seua traducció de l'obra de Fontenelle, *A Discovery of New Worlds*, Behn reflexiona sobre la traducció i les dificultats de traduir entre el francés i l'anglés (Simon 1996: 52-57).

Aphra Behn, Germaine de Staël, Margaret Fuller, Eleanor Marx-Aveling, Lady Gregory Constance Garnett, Jean Starr Untermeyer, Willa Muir i Helen Lowe-Porter són només alguns exemples de dones traductores que, especialment a partir del segle XVIII, van exercir un important paper social i polític a través de les seues

traduccions. Aquestes dones van combinar el seu interès per la traducció amb un interès creixent per les causes socials, perquè opinaven que transmetre textos literaris de certa rellevància era una tasca essencial, ja que els textos eren elements claus per a transmetre certes idees, com per exemple idees contra l'esclavitud.

L'antologia *Translating Slavery. Gender and Race in French Women's Writing 1789-1823*, de Doris Y. Kadish i Françoise Massardier-Kenney (1994), arreplega, tradueix i analitza les obres de tres escriptores franceses de finals del segle XVIII i principis del XIX, alhora que centra el seu interès en les seues actituds davant qüestions de gènere i de raça: Olympe de Gouges, Germaine de Staël i Claire de Dures. Germaine de Staël va ser traductora i teòrica de la traducció, i en la seua obra *Mirza* relaciona aquests tres factors clau: traducció, raça i gènere. En el pròleg, Kadish comenta que la traducció, el gènere i la raça són qüestions relegades durant molt de temps a un segon pla, i que aquestes dones intel·lectuals han d'eixir a la llum, perquè es van enfrontar a les normes i als valors de la societat en què van viure. La premissa central d'aquesta obra és que les dones van ser importants defensors de l'abolicionisme i van escriure obres que reflectien aqueixes postures, però que van ser durant molt de temps marginades per la societat patriarcal.

L'especial situació cultural del segle XX permet que es duguen a terme nombrosos projectes feministes semblants al que van dur a terme Kadish i Massardier-Kenney i que tenen l'objectiu de recopilar i fer visibles obres d'escriptores i traductores de l'antiguitat. Aquestes obres ens mostren la forma de pensar i de sentir de les dones, ens mostren que, a pesar d'estar apartades de la vida cultural, han aconseguit per mitjà de la traducció expressar les seues idees i deixar una part de si mateixes per a les generacions futures.

V. Crítiques a les teories feministes de la traducció

Les teories feministes han estat objecte de nombroses crítiques. D'una banda, han estat criticades per teòrics d'ideologia diferent a la feminista, perquè no sols s'estan duent a terme estudis de gènere, sinó també continuen desenvolupant-se investigacions sobre "universalitat", "objectivitat", etc. Es critica les feministes perquè ignoren aquests estudis i, a més, corren el perill que els estudis feministes duts a terme en països on aquest moviment ha assolit un menor desenvolupament, siguin qualificats d'interés nul i, per tant, no publicats (Von Flotow 1997a: 77). A més, Eugene Nida ha qüestionat seriosament les seues propostes de retraduir la Bíblia –escriure una Bíblia femenina– usant un llenguatge inclusiu, perquè, segons ell, no és possible aconseguir la neutralitat de gènere que pretenen les feministes, perquè tots els éssers vius són de sexe femení o masculí. Nida sosté que només un canvi radical dins l'església aconseguirà canviar els papers que hòmens i dones han exercit durant segles. Les feministes argüeixen que la neutralitat de gènere no és un dels seus objectius primordials, sinó que busquen traure la dona de posicions secundàries, tornar-la al lloc que es mereix.

D'altra banda, les feministes també han rebut crítiques des de dins el seu propi moviment, el feminisme. La literatura experimental –literatura que té l'objectiu d'articular, des d'una posició crítica, els conceptes de “diferència sexual” i “diferència cultural” per mitjà de la manipulació subversiva del llenguatge convencional (Nikolaidou 1997:88)- ha estat acusada d'elitista, perquè va dirigida a un lector culte amb alguns coneixements de la seua ideologia, ja que, en cas contrari, podrien no entendre determinats elements com els jocs de paraules.

Rosemary Arrojo acusa moltes escriptores i traductores feministes de “incoherència teòrica” i “hipocresia” (Arrojo 1994, *apud* Von Flotow 1998: 6). Un dels seus arguments consisteix en la incoherència de sostenir que s'ha estat fidel al text original i, al mateix temps, admetre haver intervingut en el text, com fa Suzanne Jill Levine. Així mateix, Gayatri Spivak, teòrica literària i traductora de literatura del Tercer Món, critica el que ella anomena “antiga actitud colonial” (1992: 405). La comunitat anglosaxona té un interès creixent per la literatura de dones del Tercer Món, però Spivak opina que aquest interès va en benefici dels anglosaxons i no vol intentar comprendre les situacions en què moltes dones viuen. Per aquest motiu, les traduccions solen ser fàcils de llegir, i es realitzen sense que la traductora investigue i comprengui la llengua, la cultura o la història que està traduint.

Aquestes crítiques procedents d'altres dones feministes ens fan comprendre que dins d'aquest moviment hi ha diverses corrents. Aquesta diversitat ha estat conseqüència del desenvolupament del pensament feminista al llarg dels últims vint anys. En els seus orígens, les feministes creien que totes les dones compartien aproximadament les mateixes formes d'opressió cultural, econòmica i política, però teòriques com Gayatri Spivak demostren que açò no és així, sinó que també han de tenir en compte les diferències culturals, ètniques, econòmiques, etc. existents entre elles (Von Flotow 1998: 4).

Com hem pogut veure, de manera resumida, l'origen de les teories feministes es deu en gran part a la situació de canvi creada pels estudis culturals i al marc teòric postestructuralista, elements que propicien un canvi en els conceptes bàsics mitjançant els quals fins ara es definia, analitzava i jutjava la traducció. L'aportació de Derrida que el text original no té un significat únic, estable o universal, sinó que cada text pot tenir diverses interpretacions segons el context sociocultural del moment, fa que es transforme totalment la noció d'equivalència. Aquest canvi en la noció d'equivalència és el punt d'origen de les teories feministes de la traducció. Per a comprovar l'evolució d'aquest concepte, compararem què entenien per equivalència els teòrics de l'escola lingüística i el que és l'equivalència per a les traductores feministes.

VI. Concepte d' “equivalència” en traducció: la teoria feminista i les escoles lingüístiques

Podem dir que les reflexions sobre l'activitat traductològica –en el seu paper de transmissora de diferents coneixements i visions del món- són molt antigues. Cada època ha generat al llarg de la història una concepció pròpia i diferent de la teoria i pràctica de la traducció, però el concepte sobre el qual més s'ha investigat ha estat el de l'equivalència. Per aquesta raó, també cada escola teòrica ha intentat explicar aquest fenomen des de molt diverses perspectives, la qual cosa pot dir-se que ha suscitat nombroses controvèrsies.

A finals dels cinquanta i durant els anys seixanta sorgeixen diversos estudis sobre traducció que intenten resoldre, basant-se en els elements lingüístics que existien en aquell moment, la suposada intraduïbilitat derivada dels anisomorfismes –asimetries cultural, lingüística, interpretativa i pragmàtica- que afecten qualsevol parell de comunitats lingüístiques i que modulen el procés de traducció (Franco 2001:157-158). En aquests estudis, l'equivalència va ser un dels conceptes més estudiats, al voltant del qual gira pràcticament tota la teoria de la traducció. Dins aquest context de les escoles lingüístiques destaquen quatre autors fonamentals, Roman Jakobson, Georges Mounin, Eugene Nida i J.C. Catford, el concepte de l'equivalència dels quals compararem amb el de les teories feministes de la traducció.

Un dels pioners de la ciència de la traducció, Roman Jakobson, va iniciar la polèmica entorn de l'equivalència amb la publicació en 1959 del seu article "On Linguistic Aspects of Translation". En ell descriu tres tipus de traducció: la traducció intralingüística o "rewording", basada en la interpretació de signes verbals per mitjà d'altres símbols de la mateixa llengua; la traducció interlingüística o "translation proper", basada en la interpretació d'un signe verbal per mitjà de símbols d'una altra llengua; i la traducció intersemiótica o "transmutation", en la qual s'interpreten els signes verbals per mitjà de signes de sistemes no verbals. Jakobson afirma que en aquests tres tipus de traducció no pot haver-hi equivalència absoluta, perquè no hi ha dos sinònims exactes i, per tant, l'equivalència sols pot ser aproximada. Segons ell, el principal problema del llenguatge és la "equivalence in difference" i, per tant, l'objecte d'estudi de la lingüística. Això no obstant, pren com a base els universals lingüístics i explica que tota experiència cognitiva pot ser expressada en qualsevol altra llengua mitjançant préstecs, neologismes o qualsevol altre sistema disponible en la llengua terme.

En el llibre *A Linguistic Theory of Translation*, J.C Catford (1965) analitza el que és la traducció i la defineix com "the replacement of textual material in one language by equivalent textual material in another language" [la substitució de material textual en una llengua per material textual equivalent en una altra]. Afirma que el principal problema de la traducció és trobar els equivalents en llengua terme (1965: 20-21). Així, estableix dos tipus d'equivalència, la formal (equivalència de categories entre dos llengües) i la textual (equivalència entre textos o parts de textos de dos llengües). Un terme en la llengua origen (LO) i un altre en llengua terme (LT) no tenen sempre el mateix significat, perquè els significats es troben lligats a les llengües, però ambdós poden funcionar en la mateixa situació, és a dir, uns determinats termes o textos en LO i LT són intercanviables dins una situació

determinada. Catford defensa que el més important és buscar l'equivalència situacional i proposa el que ell anomena "full translation", una traducció en què no es busquen equivalents amb el mateix significat, sinó equivalents en LT amb el major nombre possible de situacions en comú.

Per la seua part, Georges Mounin (1963) analitza les teories que han negat la possibilitat que existisca la traducció per a després donar una explicació lingüística que justifique que aquesta activitat sí és possible. Així, planteja l'existència d'uns universals del llenguatge que es troben presents en totes les llengües o en totes les cultures que s'expressen per mitjà d'aquestes llengües i que permeten una certa equivalència. L'equivalència entre llengües, i, per tant, la traducció és possible gràcies a l'existència d'aquests universals. Pilar Godayol (2000: 72) opina que sembla que Mounin ignora la presència del traductor, que es limita a transferir el text a una altra llengua, perquè per a ell les traduccions són còpies dels textos originals i no té en compte la importància de les relacions contextuals i cotextuals.

Finalment, Eugene Nida en *The Theory and Practice of Translation* (1969: 12) comença a avançar cap a la concepció contemporània de la traducció i defineix la traducció amb les paraules següents: "translating consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style" [la traducció consisteix en la reproducció de l'equivalent natural més proper del missatge de la llengua origen en la llengua del receptor, en primer lloc des del punt de vista del significat i, en segon, des del punt de vista de l'estil].

Un dels mèrits de Nida és el fet d'haver compregut que en el desenvolupament de la tasca traductològica no s'ha de reproduir sols el missatge, sinó també cal que es tinguen en compte els efectes que aquest té en el lector i en la cultura de recepció del text traduït. Considera que el traductor ha de conèixer molt bé la LO i dominar tant la LT com el seu context polític i sociocultural a fi de poder arribar a realitzar una bona traducció, a l'igual que és imprescindible un coneixement prou avançat del tema sobre el qual es tradueix i que el traductor s'implique en el procés. El traductor ha de comportar-se, en certa manera, com l'autor i es recomana que l'imite en tots els aspectes possibles amb la major versemblança. Nida reconeix que el traductor no pot ser totalment objectiu i impersonal, ja que forma part del context cultural en què viu i no ho pot evitar (1964: 145). No obstant això, el traductor mai ha d'afegir les seues pròpies impressions ni tampoc desvirtuar el missatge per a adaptar-lo a la seua persona o a la seua ideologia. Ha de fer tot el que es puga per reduir al mínim l'empremta que deixa en l'original.

Així mateix, Nida (1964) explica que no hi ha una equivalència absoluta entre dos textos, per la qual cosa el traductor ha de buscar l'equivalent més pròxim possible per a una determinada unitat de traducció. Distingeix dos tipus d'equivalència: l'equivalència formal, que se centra en la forma i en el contingut del missatge i intenta que el lector comprega el millor possible el context del text original, comparant constantment el missatge en LT i el missatge en LO; i l'equivalència funcional o dinàmica, l'objectiu de la qual seria que el text traduït

produïra en el lector el mateix efecte que l'original produïa en els seus lectors, intentant, al mateix temps, aconseguir una completa naturalitat d'expressió.

Nida explica que hom ha de fer possible que els lectors de la traducció perceben el sentit de l'obra traduïda de la mateixa manera com el van percebre els lectors de l'original. La seua activitat com a traductor de la Bíblia pot haver tingut certa influència en el èmfasi que demostra pel sentit. No obstant això, també reconeix que les traduccions han de reflectir l'esperit i la forma de l'original. Per a ell una traducció que utilitze l'equivalència dinàmica té com a objectiu aconseguir una completa naturalitat d'expressió, perquè un estil "natural and easy" és essencial per a produir en el receptor de la traducció una resposta semblant a la dels receptors de l'original. De la seua teoria es despren que una traducció ha de tenir sentit, reflectir l'esperit i la forma de l'original, expressar-se de forma "natural and easy", i produir una resposta semblant a la de l'original en el lector. A més, remarca que el significat ha de prevaldre per damunt de l'estil en cas de conflicte entre aquests dos elements.

El contrast entre les teories que hem exposat i les que defenen les traductores feministes és gran. Ací s'enfronten dos postures totalment oposades, aquelles que intenten conservar i transmetre el missatge del text original, i aquelles que defenen que el text original no existeix i que tot es redueix a meres interpretacions depenent del context i de la cultura que els rodeja. Jakobson, Mounin, Catford o Nida intenten reduir al mínim la presència del traductor en el procés traductològic.

Pilar Godayol (2000: 72) opina que les seues teories ometen l'activitat lectora i reproductora del traductor, considerant-la teòricament invisible, ja que presten sols atenció a la transmissió del missatge original en l'altra llengua per mitjà de l'elecció de l'equivalent més adequat en cada cas. Segons l'opinió de Nida (1964), el traductor ha de ser una persona que pugua deixar de banda les diferències lingüístiques i culturals a fi que els lectors puguen captar el missatge de l'original i que aquest tinga el mateix efecte sobre ells. Per a aconseguir aquest mateix efecte s'han de vèncer les diferències culturals que separen els dos receptors.

Al contrari, les traductores feministes formulen una nova teoria de la traducció que s'allunya de la tradicional concepció de la traducció com la cerca de l'equivalència, i rebutgen les tradicionals jerarquies i oposicions binàries autor/traductor, original/còpia, etc., que deixen de ser conceptes universals i estables. Per a elles l'equivalència absoluta i la traducció perfecta no existeixen. El text original no és únic ni universal, i, per tant, tampoc ho és el seu significat. Ser fidel al significat del text pot desembocar en una interpretació diferent del text segons el traductor, la situació i el context en què es duga a terme la traducció, és a dir, un mateix text pot ser llegit i interpretat de manera diferent en moments diferents.

La traductora no ha de buscar l'equivalència absoluta del text i no evita les diferències entre les cultures que està traduint; ja no és un ser invisible sotmés a l'autoritat de l'autor. Amb l'intenció de destacar les diferències, les traduccions publicades en un context cultural feminista van acompanyades d'una gran varietat de metatextos que dirigeixen l'atenció del lector cap a la traductora, cap a la marca que cada traductora deixa en el seu text i que explicita els valors femenins presents en la

seua ideologia. A més, algunes d'aquestes traduccions, també van acompanyades d'elements paratextuals com a fotografies, biografies o bibliografies de l'autor i del traductor, sense marcar cap diferència entre ambdós. Moltes de les traductores feministes porten aquestos objectius fins al límit, creant moltes vegades obres difícils d'entendre per a un lector que no conega les seues teories o que no tinga un determinat nivell cultural.

Així, les feministes redefeixen la traducció com un procés no definitiu de reescriptura i la traductora es considera coproductora del text, per la qual cosa "s'autoconcedeix el permís" de fer-se visible, de parlar del procés creatiu en què està implicada i de desafiar les escriptores que tradueix. No es tracta de substituir el paper de l'autora pel de traductora, sinó de superar aqueixa dicotomia. El seu interès se centra en destacar els valors femenins, traure de l'anonimat a dones escriptores i traductores oblidades per la història i crear una literatura femenina que reflectisca les experiències i la realitat de les dones.

V. Conclusions

L'aparició i el desenvolupament dels corrents feministes en la dècada dels seixanta ve motivada per la implantació dels estudis culturals, que provoca un canvi en la forma de considerar i investigar el procés traductològic. Fins aquest moment la situació de les dones i dels hòmens no era totalment equiparable en molts aspectes de la vida i les feministes es proposen "traure" les dones del lloc secundari que fins al moment havien ocupat. La traducció –a l'igual que la dona pel que fa a l'home– havia estat subordinada al text original i no se li havia reconegut tota la importància que en realitat tenia.

En opinió de les traductores feministes el text original no existeix, no té un únic significat. Són múltiples les interpretacions que pot tenir un text, que poden variar segons la ideologia, context o situació sociocultural del traductor o lector. Elles no dubten a manipular l'original, adaptar-lo als seus interessos i fer tot el que es puga perquè la traductora siga visible, perquè el lector siga conscient que està llegint una traducció i de la tasca que la traductora ha dut a terme. Aquest plantejament tan radical xoca amb les nocions acceptades i establertes per Jakobson, Mounin, Catford i Nida, que basen les seues teories en intentar conservar i transmetre el missatge del text original, buscant l'equivalent més adequat, alhora que afirmen que el traductor és un simple transmissor del dit missatge i que no ha de manipular-lo ni adaptar-lo als seus interessos, personalitat o ideologia.

El problema del gènere ha estat present al llarg dels segles en la nostra història, tant en la societat com en la literatura. En l'actualitat, la dona està aconseguint –pas a pas– equiparar-se en molts àmbits a l'home. Per la seua part, el traductor ha aconseguit fer un poc més visible la seua figura i que se li reconega el valor que té la seua tasca en la literatura. Com a conclusió podem dir que, en part,

gràcies al moviment feminista, la dona i la traducció estan poc a poc recuperant la importància que caldria que sempre hagueren tingut.

VI. Referències bibliogràfiques

- BARTHES, Roland (1987). *El susurro del lenguaje. Más allá de la palabra y la escritura*. Barcelona: Paidós.
- CATFORD, John Cunnison (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. London: Oxford University Press, 1978.
- CHAMBERLEIN, Lori (1988). "Gender and the Metaphorics of Translation". En Venuti, Lawrence (ed.). *Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology*. London: Routledge, 57-74.
- DERRIDA, Jacques (1985). "Des Tours de Babel". En Graham, Joseph F. *Difference in Translation*. Ithaca: Cornell University Press, 165-207.
- FLOTOW, Luise von (1997a). *Translation and Gender*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- FLOTOW, Luise von (1997b). "Mutual Pun-ishment? Translating Radical Feminist Wordplay: Mary Daly's 'Gyn/Ecology' in German". En Delabastita, Dirk (ed.). *Traductio*. Manchester: St. Jerome Publishing, 45-66.
- FLOTOW, Luise von (1998). "Dis-unity and Diversity. Feminist Approaches to Translation Studies". En Bowker, Lynne; Michael Cronin; Dorothy Kenny & Jennifer Pearson (eds.). *Unity in Diversity? Current Trends in Translation Studies*. Manchester: St. Jerome Publishing, 3-13.
- FRANCO Aixelà, Javier (2001). "Prescriptivismo y descriptivismo: Objetivos de una teoría de la traducción". En Raccah, Pierre-Yves & Belén Saiz Noeda (eds.) *Lenguas, literatura y traducción. Aproximaciones teóricas*. Madrid: Arrecife, 157-175.
- FUSTER ORTUÑO, Mª Ángeles (2006): "La traducció feminista: comparació del concepte d'equivalència de la teoria feminista amb el de les escoles lingüístiques". *Revista de Lengua y Literaturas catalana, gallega y vasca*. Madrid: UNED [en premsa].
- GODARD, Barbara (1990). "Theorizing Feminist Discourse/Translation". En Bassnett, Susan & André Lefevere (eds.). *Translation, History & Culture*. London: Pinter Publishers, 87-96.
- GODAYOL I NOGUÉ, Pilar (2000). *Espais de frontera. Gènere i traducció*. Vic: Eumo.
- HADEN, Suzette. *A First Dictionary and Grammar of Láadan: Second Edition*. <http://www.sfw.org/members/elgin/LaadanLessons/LaadanVocab0306.html> (Pàgina web consultada en setembre 2005)
- JAKOBSON, Roman (1959). "On Linguistic Aspects of Translation". En Schulte, Rainer & John Biguenet (eds.). *Theories of Translation: An Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago: University of Chicago Press, 144-152.

- KADISH, Doris Y.; Françoise Massardier-Kenney (1994). *Translating Slavery: Gender & Race in French Women's Writing, 1783-1823*. Kent (Ohio): Kent University Press.
- LEVINE, Suzanne Jill (1983). "Translation as (Sub)version: On Translating *Infante's Inferno*". En Venuti, Lawrence (ed.). *Rethinking Translation. Discourse, Subjectivity, Ideology*. London & New York: Routledge, 75-85.
- LEVINE, Suzanne Jill (1991). *The Subversive Scribe: Translating Latin American Fiction*. Saint Paul: Graywolf Press.
- LOTBINIÈRE-HARWOOD, Susanne de (1988). "Re-writing in the Feminine". En Homel, David & Sherry Simon (eds.). *Mapping Literature. The Art and Politics of Translation*. Toronto/Montreal: University of Toronto-Véhicule Press, 44-47.
- MOUNIN, Georges (1963). *Los problemas teóricos de la traducción*. Madrid: Gredós, 1977.
- NIDA, Eugene A. (1964). *Toward a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- NIDA, Eugene A. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill, 1982.
- NIKOLAIDOU, Ioanna; María López Villalba (1997). "Re-belle et infidèle o el papel de la traductora en la teoría y práctica de la traducción feminista". En Morillas, Esther & Juan Pablo Arias (eds.). *El papel del traductor*. Salamanca: Ediciones Colegio de España, 75-102.
- SIMON, Sherry (1996). *Gender in Translation. Cultural Identity and the Politics of Transmission*. London: Routledge.
- SPIVAK, Gayatri Chakravorty (1992). "The Politics of Translation". En Lawrence Venuti; Mona Baker (eds.), 2000. *The Translation Studies Reader*. London: Routledge, 397-416.
- VIDAL CLARAMONTE, M^a del Carmen (1995). "Sobre el estado de la cuestión". En *Traducción, manipulación, desconstrucción*. Salamanca: Colegio de España, 11-55.
- VIDAL CLARAMONTE, M^a del Carmen (1998). "Teorías feministas de la traducción". En *El futuro de la traducción*. Valencia: Institució Alfons el Magnànim, 101-120.